

67-42-44/2
09.04.2021р.

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу Соснової Надії Степанівни

на тему «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ

ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ МІСТ УКРАЇНИ»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора архітектури за спеціальністю

18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

у спеціалізовану вчену раду Д 35.052.11

у Національному університеті «Львівська політехніка»

На розгляд представлена дисертаційна робота Н. С. Соснової, яка складається з одного тому, включає всі необхідні розділи основного тексту дисертації, в складі якої присутні: вступ, п'ять розділів, висновок, список використаних джерел та додатки. Обсяг роботи становить 429 сторінок, з них 266 сторінок основного тексту, 35 сторінок списку використаних джерел, 68 сторінок ілюстративних таблиць та 9 додатків. Також представлений автореферат дисертації на 41 сторінку. Дисертація і автореферат написані державною мовою.

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. Дисертація Соснової Н. С. «Теоретико-методологічні основи формування громадських просторів міст України» присвячена актуальній темі, що порушує одне із найбільш невивчених у теорії архітектури та містобудування питань і стосується : вивчення досвіду у дослідженні міських просторів в умовах зміни моделей функціонування міста (1); виявлення особливостей їх формування, породжених неузгодженістю інтересів усіх сторін творення міського простору, (2) та розроблення методики оцінки відповідності громадського простору до потреб споживача, моделей планування розвитку громадських просторів міст України і моделей їх оцінки за групою обґрунтованих критеріїв (3).

Поставши у якості простору соціальної активності, громадський простір трактовано як флагман у реагуванні на соціально-економічні зміни, а полівимірність

його використання здатна відображати соціально-економічну та політичну модель сучасного суспільства.

Таке дослідження спирається на величезний масив інформації, сформульований як в архітектурі та містобудуванні, так і в інших галузях науки, серед яких значний пласт наукових положень розроблено в межах соціології. Через це обґрунтованим стало застосування міждисциплінарного підходу дослідження просторової структури міста. Також для досягнення результату цілком справедливим виявилось застосування багатокритеріального аналізу об'єкту, вивчення мережі громадських просторів отримано методом GIS-аналізу даних OpenStreetMap та методу математичного моделювання.

Окрім того у роботі порушується проблема розробки механізмів узгодження теоретичних положень з практичною діяльністю та доповнення наявних з врахуванням факторів змін соціально-економічних умов України та розвитку нових наукових теорій в суміжних до архітектури і містобудування галузях. Через це така робота є актуальною не тільки з позиції теорії, але і практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова достовірність і обґрунтованість отриманих авторкою результатів не викликає сумнівів, оскільки вони отримані в результаті ґрунтовного аналізу та глибинного теоретичного осмислення понять і категорій, що у різний спосіб пов'язані із структурою та закономірностями у формуванні громадських просторів міст. Ступінь обґрунтованості отриманих результатів забезпечується також:

– достатньою географією та великою кількістю напрямів в апробації отриманих результатів на науково-практичних конференціях, у тому числі й міжнародних;

- застосуванням сучасних методів дослідження та впровадженням міждисциплінарного підходу з архітектурно-містобудівної, соціологічної та географічної галузей наук;

- адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті. Автором дисертації сформульована наукова гіпотеза роботи, чітко окреслені мета та завдання, обґрунтована методика дослідження, запропоновано розглядати громадський простір системно, як фізичний структурний елемент міста, а це, своєю

чергою, дозволило вирішити важливу наукову проблему розуміння природи розвитку територій міста, що підпадають під цю дефініцію і до сьогодні не мали чітких положень щодо їх планування та регулювання. На користь достовірності результатів дослідження свідчать велика кількість опрацьованого і систематизованого авторкою матеріалу, а ефективність запропонованих розробок підтверджена варіантним моделюванням громадських просторів міста при виборі раціонального планувального рішення.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Ознайомлення з роботою, публікаціями авторки та авторефератом свідчать, що мета дослідження досягнута. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною. Погоджуючись з положеннями новизни, що визначені авторкою, слід відмітити основні, що на наш погляд становлять головні здобутки дослідження. Вперше виконано:

- Обґрунтування та відокремлення нового об'єкту дослідження та проектування в архітектурі – міського простору, який авторка віднесла до об'єктів містобудівного типу;
- Обґрунтування критеріїв оцінки громадських просторів міст України за показниками містобудівного, соціального, економічного та екологічного характеру;
- Розроблення механізмів застосування теоретико-методологічних основ формування громадських просторів у практиці містобудування та планування;
- Виявлення необхідних властивостей громадських просторів (різноманітність, коеволюційність, самоорганізація, динамічна рівновага).

Окремо слід наголосити на авторському першому пункті новизни, в якому обґрунтовано унікальність процесу формування та використання різних громадських просторів різними локальними культурами і регіонами та недоцільність повного запозичення досвіду інших культур. Таке розуміння питання свідчить про високий рівень науковця та відповідає концепції сталого розвитку міст, необхідності збереження унікальності регіональних культур і є значним проривом у вітчизняній теорії.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Результати дослідження знайшли відображення у 42 наукових працях, в тому числі

17 статтях у фахових виданнях України, 6 статтях у періодичних виданнях інших держав, які входять до наукометричних баз Index Copernicus та Scopus, що свідчить про високий рівень апробації дослідження. Аналіз статей показав відповідність об'єкта і предмета дослідження у статтях об'єкту, предмету і завданням дослідження в дисертації, а також плідну і послідовну працю дослідника над цією темою на протязі останніх 11 років. Констатуємо, що дана робота є результатом наполегливої і послідовної роботи здобувача, а основні положення дисертації повною мірою викладені в опублікованих працях авторки.

Практичне значення результатів роботи. Дослідження суттєво збагачує українську теорію містобудування, так як розширює та уточнює коло понять урбаністичного характеру, пропонує авторську методику оцінки громадських просторів за певною групою критеріїв та розглядає можливості відносної оцінки доступних сценаріїв дій, як інструментарію у просторовому плануванні. Результати роботи можуть знайти широке практичне застосування в навчальних методиках, в розробці навчально-методичного забезпечення низки навчальних дисциплін та посібників з теорії урбодизайну.

Значимість результатів наукового дослідження є винятково актуальною в практичній архітектурній діяльності. Сформульований прикладний інструментарій формування, оцінювання та управління структурним елементом міста – громадськими просторами є особливо значимими в адмініструванні міським розвитком, в уточненні законодавчо-містобудівної бази, при розробці зонінгу міських територій та детальних планів територій, в питанні методики обґрунтування функціонального використання територій.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Зміст роботи відповідає обраній темі, завдання дослідження досягнуті, структура роботи є логічною. Запропонований автором план роботи дозволяє здійснити послідовне дослідження, побудоване від з'ясування наукової проблематики до розроблення принципів для містобудівної діяльності положень та їх реалізація у формі доведення результативності запропонованої системи положень. Структурні частини тексту за обсягом, змістом та глибиною аналізу є збалансованими, що дозволяє зробити висновок про стабільно високий рівень

дослідження. Положення, в яких відображається новизна роботи, доведені в тексті дисертації, логічно обґрунтовані, узгоджені між собою.

У першому розділі «Громадський простір як об'єкт наукового пізнання та містобудівного планування» окреслено сутність громадського простору, узагальнено результати його вивчення у наукових працях. Сформульовано аспекти, які характеризують вагомість громадського простору у функціонуванні міста та подано проблематику підходів у їх формуванні. Велику увагу приділено вивченню поняття громадського простору в архітектурі та суміжних сферах знань. Також доведено унікальність якостей та задач громадських просторів міста, як території суспільної комунікації і окреслено умови функціонування громадських просторів у правовій площині та нормативній практиці архітектурно-містобудівної діяльності.

У другому розділі «Методика дослідження громадських просторів міста» обґрунтовано підходи та методи дослідження. Особливу увагу звернено на визначення базових підходів до наукового пізнання проблеми формування громадських просторів міста та обґрунтуванню міждисциплінарного інструментарію. Так базовими визначено аксіоматичний та синергетичний підходи, які дозволили розглядати громадський простір міста, як сутність, форму, що має фізичні параметри та як містилице змісту, явище, детерміноване соціальними діями і економічними процесами. Також прописано алгоритм виконання дослідження, який реалізується у три етапи.

У третьому розділі «Аналіз практики формування і функціонування громадських просторів в містах України (на прикладі Львова, Харкова, Кривого Рогу)» авторка намагається визначити місце громадського простору у структурно-функціональній будові міста через призму його поліфункціонального характеру. Важливим у даному розділі є аналіз функціонально-планувального наповнення чотирьох міст Харків, Львів, Кривий Ріг за певним набором критеріїв, що стосуються загальноресурсного значення мережі громадських «просторів-зв'язків», геометричних характеристик громадського «простору-контенту» та людських ресурсів, як необхідної умови їх формування.

У четвертому розділі «Закономірності побудови та функціонування громадських просторів» громадський простір інтерпретовано як динамічну систему та проаналізовано стан її рефлексії на соціальну, політичну і економічну активність.

Розроблено теоретичну модель організації громадських просторів та представлено механізми дії різних аспектів «творення» громадських просторів. Такими прийнято ті, що реагують на матеріальні умови, соціальні групи, економічні зміни, ідеологічні штампи. Власне вони і лягли в основу визначення закономірностей формування громадських просторів міст України.

У п'ятому розділі «Методологія імплементації теоретичних положень формування громадських просторів міст України у практичну діяльність» окреслено механізми регулювання громадських просторів у системі міста та подано прикладне застосування теоретичних положень роботи. Важливо зазначити, що організація нових соціально активних просторів у місті та модернізація існуючих розглядаються як стратегія підвищення якості міського середовища, а узгодження інтересів усіх сторін, що приймають участь у його творенні – як умову соціально зрівноваженого розвитку міста.

Загальні висновки дисертації налічують 9 положень, розкривають основні результати досліджень та вирішення заявлених попередньо завдань.

При співставленні тексту дисертації та автореферату з точки зору його відповідності основним положенням і концептуальним висновкам самого дисертаційного дослідження розбіжностей не виявлено.

Найбільші здобутки та позитивні якості дослідження

Роботу відрізняє обраний автором зріз наукового пошуку, сформований з акцентом на системне бачення структурних елементів міста. Побудова дисертації через призму такої орієнтації виокремлює специфічну та недостатньо досліджену площину проблеми – формування громадських просторів міст України. Саме у виборі напрямку наукового дослідження значною мірою реалізується принципова новизна авторського підходу. На наш погляд, авторкою вперше на теренах української теорії представлений новий міждисциплінарний напрям, що отримав за кордоном назву урбодизайн (urban design), об'єктом якого є міській простір, а сам напрям відображає процес інтеграції сучасної культури, науки та техніки. Але здобувачці не вистачило чи то сміливості, чи то усвідомлення значущості своїх результатів і вона про це не заявила. Хоча в цій роботі повною мірою визначені об'єкт урбодизайну, предмети і аспекти досліджень, сучасна концепція формування просторів, а також проблемні завдання, що стоять перед новою дисципліною.

Дискусійні моменти та зауваження

У цілому позитивно оцінюючи дисертацію Соснової Н. С. варто висловити певні зауваження та дискусійні моменти.

Дискусійні моменти. Спираючись на світову теорію урбодизайну слід визначити, що міські простори не є суто містобудівним об'єктом, це міждисциплінарний об'єкт дослідження і проектування. Він має принаймні три масштабних та ієрархічних рівня. За визначенням Британського союзу архітекторів його зміст включає соціальні, економічні, демографічні, екологічні, естетичні, фізичні, просторові та символічні цінності. Однією з особливостей урбодизайну є те, що він працює з тривимірним простором, а не двомірним, як в містобудуванні (М. Пітгас). І хоча авторка глибоко і всебічно розглянула містобудівний аспект, слід визнати, що містобудування є лише одним з багатьох засобів формування міського простору і не вирішує повною мірою організацію цілісного середовища існування сучасної людини в місті.

Зауваження до роботи:

1. У дослідженні не згадуються основні положення міжнародної Хартії публічних просторів (2015р), де вже надане змістовне визначення публічних просторів, їх особливості та запропонована їх класифікація. Авторка, запропонувавши своє бачення поняття «громадський простір», надає детальний опис міських громадських просторів різних типів. Але у роботі не виявлені авторське бачення сутності громадського простору, різницю між громадським і публічним простором та не наведена чітка структура міських просторів. Відповідно, не зрозуміло, наприклад, чи відносяться вуличний простір, ландшафтні об'єкти, дворові території до категорії громадських просторів.

2. У роботі простежується чітка спрямованість на вивчення закордонних теоретичних джерел та досліджень з даної тематики, тому теоретичні здобутки окремих вітчизняних авторів та дослідників пострадянського простору залишилися поза увагою автора, а саме дослідження Арзілі Г., Гусева М., Олійник О., Лебедевої О., Паченкова О., Волкова В. та інших.

Висловлені зауваження і побажання не применшують загальної високої оцінки рівня виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності та практичної значущості.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»

Дисертація Н. С. Соснової є оригінальним, самостійним завершеним науковим дослідженням, містить нові теоретичні положення та висновки, наукові узагальнення щодо досліджуваного предмета, які разом розв'язують актуальну для сучасної архітектурно-містобудівної науки прикладу проблему подолання невідповідності між якостями громадського простору міст України і вимогами до їх функціонування шляхом розроблення теоретико-методологічних, концептуальних та методико-прикладних засад формування об'єкту. Тема і зміст дисертації відповідають спеціальності 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Дисертаційна робота «**Теоретико-методологічні основи формування громадських просторів міст України**» та автореферат відповідають вимогам, які ставлять до докторських дисертацій, а їх авторка Соснова Надія Степанівна, згідно п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня доктора архітектури за спеціальністю 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Офіційний опонент:

доктор архітектури, професор кафедри

архітектури будівель і споруд та

дизайну архітектурного середовища

Харківського національного університету

міського господарства імені О. М. Бекетова

Г. О. Осиченко

Підпис	<i>Осиченко Г.О.</i>
Засвідчено:	<i>жач</i>
відд. кадрів	<i>жр</i>
"	"
"	20
"	р.

Осиченко